

De hågkomster från en anspråkslös, men pliktfylld livsgärning, som här meddelas, ha nedtecknats av en kvinna från Jonas Stolts bygd. De vittna, oretuscherade som de äro, om osjälviskhet, förnöjsamhet och vaken iakttagelse.

Då jag var så liten, att jag varken kunde läsa eller skriva, tänkte jag: När jag blir stor, skall jag skriva en bok om hela världen.

"Hela världen" var då för mig att få gå i skogen och se på vårbäcken och sipporna däromkring. Och nu, när jag är så gammal, att jag är "barn på nytt", är det likadant ty: "I skogen vandrar jag gärna,

där har jag min lycka och lust.

Till bäcken lyssnar jag gärna,

han sjunger min längtan just."

Efter att i 43 år ha tjänat bor jag nu sedan 10 år tillbaka-- vid skogs-brynet -- i en liten stuga. Denna har jag fått till skänks av det herrskap, vars barn jag lekt tillsammans med.

Mitt föräldrahem är nu endast ett ruckel.

Så snart som jag slutat skolan, kom jag bort från hemmet. Under den första tiden blev jag konfirmerad. Jag fick då en ny klädning av herrskapet, där jag var. Däremot fingo mina 3 äldre systrar vid sin konfirmation låna, och egen-domligt nog var det en och samma klädning, som alla tre hade. På den tiden fick man vara rädd om sina kläder. De skulle sparas åt yngre syskon. Med så voro de också hemgjorda och starka.

Vi voro sju syskon. Mor vävde till alla våra kläder och -- utom mössorna -- även fars och brödernas. Till hemfärgning användes en del örter och mossor. Vi barn fingo lära oss, vilka som voro dugliga, och sedan plocka dem. Det fanns gott om dem i skogen.

På kvällen när vi kommo hem från skolan -- den vara flera timmar då -- läste vi först läxorna och sedan var det att hjälpa till med det vi kunde. En av oss skulle -- i tur och ordning -- underhålla lyset, d.v.s. lägga på "tyre" i spisen. Det fick inte slockna. Alla -- utom far -- skulle se av detta lyse. Far, som var skomakare, hade på skodisken ett talgljus, tills en dag han kom hem med en fotogenlampa. Den hade inte någon kupa, men det gjordes en av papp. Vi barn fingo aldrig röra vid den, far skötte den själv. Efter vårdagjämningen lade vi oss vid dagsljus och "stego upp med solen".

Så skulle vi klippa mattklut, karda ull, spola tutor till väven -- det var en av mina bröder specialist på, -- och knyta ihop resterna av varpen, som skulle bli till inslag i en annan väv. De utslitna strumporna klipptes i smala remsor, vilka repades upp och kardades. Detta blev en både varm och mjuk täckvadd. Allt svinhår, som blev vid slakten, kokades rent och snoddes om små tråpinnar. Dessa lades in i ugnen och när håret var väl torrt, plockades det från pinnarna. Svårt var detta arbete, men: "Svårigheter äro till för att övervinnas". Krollsprint kallades det sedan, var utslitligt, och användes till kuddar. I madrasserna, som voro av grovt lingarn (skäcktefall) och som ofta byktes, var det halm. För oss barn blev det så festligt varje gång den byttes ny.

Till de stora högtiderna, måste skodisk och vävstol bäras ut i vedskjulet. Det kunde då hända -- trots allt försök -- att väven inte var färdig, utan måste "läggas ner". Visst var detta krångligt, men något annat sätt för att få fint i stugan fanns inte.

Vävstolen var annars inne jämt. Inte nog med, att mor vävde allt det vi hade på oss och alla sängkläderna, utan det var långa, långa linnevävar åt andra. Dessutom bomullsschaletter och förkläden, som såldes.

Mången gång, då mor slutat en främmande väv, fick hon beställning på att "sy opp den". Det var mycket noga med sömmaden, särskilt rynkningen. Men som den, -- liksom det övriga -- var gjord för hand, så var den ena rynkan så lik den andra som "två bär", eller rättare "lika bär". På "veckan", som voro av finare tyg (sockerduk) räknades trådarna till varje stygn. En symaskin sticker inte så fint.

Varje år, dagen före pingstafton, väcktes vi tidigt. Allt i stugan bars då ut för att göras rent. Inne började mor med att krita taket, därefter att måla väggarna, som voro kalkade. Målarfärgen bestod av blåelse, krita, vatten och lim, som skulle göra att det inte smitade ifrån sig. Det blev en både glad och ljus färg.

Under tiden skulle vi barn skura sängbottnar och gavlar, skåp och stolar. Det var så lätt, ty alltsammans stod på en liten berghäll. Det var bara att spola på vatten så mycket som helst och sedan låta det torka i solen. När så allt var klart, var det skönt att vid 5 - 6 - tiden krypa till kojs.

All skurning skedde med gränviska och sand. Då golvet skurades fick en sköta viskan, en annan skölja i många vatten, och en tredje skulle gnida med torra trasor tills det blev torrt och "vitt som snö". Sen var det att "hålla sig på mattan".

Det lilla matbordet var så vitt, att vi måste vara rena om händerna för att inte "sätta några tummar". Detta är nu i ett av mina föräldrars barnbarnsbarns ägo.

När vi sedan hjälptes åt att bära skurtrasorna till en bäck, fingo vi av mor den uppmaningen att "skölja och klappa dem, som vanlig byk". Så plockade vi blommor med oss hem. Mor kunde ordna dem så vackert.

Till flugfångare hängdes i taket färska björklövsruskor. På kvällen, då flugorna krupit in, togs en säck om ruskorna och skakades tills flugorna kommit i säcken. Den slogs sedan mot en sten och det blev -- bråddöden.

Vid storbyk köptes för 6 styver (3 öre) såpa. Askluten skulle sedan göra resten, och det gjorde den också, ty kläderna blevo bländvita. Det "randiga" var så äkta, att även det lades i bykkaret. Med askan till luten var det mycket noga. Den måste vara efter björkved och länge bränd.

Varje år i savtiden, tog far sig ledigt en söckendag och gick med oss till skogen, för att "sava och vrida tallbössor". Det gick till på så sätt, att toppen av en liten tall skars av. Sedan vred man, tills kärnan lossnade. Av torrt virke täljdes en liten stång lagom stor, att fylla ut där kärnan varit. "Kulorna" gjordes av blånor, bössorna sattes för bröstet och man "fyra av". Träden höggos inte ner, men man finge ändå inte nu för tiden göra denna avverkning.

Sedan vi ätit vår matsäck, som bestod av bröd, kall potatis och grovt salt, fingo vi "efterrätten" -- saven -- och den var underbar. Så drucko vi vatten från mossar och kärr ur en nåverbit.

Apropå matsäck, minns jag en gång en torpare, som när han skulle äta middag sade: "Jag går och sätter mig borta i skuggan och äter". Han var nämligen på dagsverke, men ville inte visa, att matväskan var tom. Annars hade nog kamraten delat med sig av sitt bröd, spickesill och dricka.

Här erinrar jag mig en liten visa, som sjöngs då jag var barn och som löd:

Tula, tula, tula vall  
tul åt länge måsen.  
Kål fick ja när ja dro vall  
kål fick ja i påsen.  
Kärnemjölken va så tunn  
smör kom allri för min mun.  
Ost ja allri smakte  
brö ja sällan bakte.

Nödåren 1868 - 69, jag var då 4 - 5 år, bakades bröd av hasselknopp och björkmossa. I vårt hem, gräddades det på ärilen i spisen, sedan askan sopats bort. Jag minns än den beska smaken. "Sätt en smålänning på en naken klippa i havet, och ge honom en get, och han skall försörja sig".

I täppan växte en ört, som hette cikoria. Den hade blå blommor, liknade blåklint. Roten rostades till kaffe, utom till jul, då det köptes "bönor". Vilken skillnad på arom vid rostningen. Det användes sällan kaffe i vårt hem.

"Brödfarmen" d.v.s. de kakor som kunde rymmas i bakugnen, fick inte taga slut, förrän en ny var bakad. Det var ju drygt med gammalt och mögeln blev man stark utav, sadet det. En gång kom en gammal man in och tiggde. Då vi sågo, huru mor gav honom en skiva av det nya brödet, frågade vi då han gått: "Mor varför fick han nytt?" Mor svarade: "Kära barn, kom alltid ihåg, att när ni ska ge ska de va de bästa".

Jag minns en annan gång, då en långväga främmande kom. Det var vid middags-tiden. Mor hade inte annat att bjuda på, än mjölgröt och enbärdricka, -- vi hade det till gröten. Då mor satt fram maten, såg den främmande, att grannen kom, och såsade hon: "Tag bort de här, de kommer folk in". Vad jag tyckte det var förfärligt, att han skändes över maten.

Då vi någon gång fingo fingo söt mjölk var den utspädd med vatten, annars var den i de flesta fall sur. Då var grädden tagen till smör, som såldes. Ett undantag härifrån var, att på midsommardagen var grädden på, alltså "rik-tig filbunke". Ett litet fat på ett stop, (1 1/4 liter) fick räcka åt oss alla. Vi åto allesammans alltid ur ett fat, ty tallrikar fanns inte i vårt hem, för-än på senaste tiden. Den av oss, som skulle "skrapa grötgrytan", fick ha drickat i grytsleven eller vattenskopan.

På en av fönsterhyllorna stodo två blommiga kaffekoppar, som mor fått från sitt föräldrahem.

Vid ystkalasen lånades koppar i byn. Då skänkte "mororna" ostmjölken, och det blev en tävlan mellan dem, om vem som hade mest.

Det måtte ha varit underbart för far och mor, att på gamla dagar, då vi kommo hem i friveckan, kunna bjuda oss att äta och dricka ur tallrikar och koppar. Och att vi fingo "sitta" tillsbords, ty som små stodo vi kring bordet.

Då kyrkklockorna på lördagskvällen ringde till helg, avstannade allt arbete. Far hade då, medan han ännu satt kvar vid "disken" borstat våra skor. De stodo nu uppradade, tills vi på söndagen skulle gå i kyrkan. Var det då vinter och mycket kallt, lade mor ull i skorna för att vi inne i kyrkan -- den var inte uppvärmd -- inte skulle förfrysa fötterna. Under vägen sprungo vi oss varma.

Då vi kommit hem och hade ätit, fingo vi för far redogöra huru mycket vi kommo ihåg av predikan. Och "ingångsspråket", måste vi taga reda på, var det stod. Likaså vilka psalmer som sjungits. På e.m. gick far med oss till farfar. Han bodde "så långt bort i skogen" tyckte vi. Under vägen talade far om för oss de olika fåglarnas namn och läten. Om vi på kvällen voro trötta och sömna, behövde vi inte läsa alla aftonbönerna, utan endast: "Fader vår och välsignelsen".

Hela sommaren repade vi nässlor till grisen, som därav skulle "livnåras" till hösten, då den skulle gödas. Men må tro den var inte stor när den slaktades. Dock måste den räcka hela året.

Så plockade vi bär, så fort de mognade. Smultron och hallon såldes eller byttes ut mot mjöl. Man fick för en kanna hallon 25 öre. Lingon däremot såldes inte, utan stöttes ner i stora träbyttor, likaså enbären samlades i stora trälårar. Sura lingon och sött -- ojäst -- enbärdricka fingo vi varje dag året om. I hemmet fanns en enbärskvarn.

Då limpdegen till jul skulle slås, togos allas krafter i anspråk. När en tröttnat tog en annan vid, den skulle slås till den blev söt. Den sötman var inte surrogat. Från det grova mjölet siktades ur till en "fin" kaka. Av den fingo vi en skiva julaftons morgon, och då på samma gång skars osten. Det var ett spännande ögonblick, men "så är det inte jul mer än en gång om året".

Men vad maten beträffar, kan man nu för tiden undra, om det inte är jul året om. Så snart som det sedan blev dager, tog far oss med till skogen efter julgranen. Det var lågt till taket, så den fick inte vara stor, men skulle i stället vara "väl växt".

Under tiden hade mor kokt "sovlet" så då fingo vi "doppa i grytan" när vi kommo hem. Det blev åter så underbart, ty då skars limpbrödet.

Så klädde vi granen -- det tog inte lång tid -- och sjöngo julsånger och läste julevangeliet. Juldagsmorgonen väcktes vi kl. 2. Då var granen tänd -- den tändes inte på julaftonen -- och då var det en härlig doft av kåda och vax. De små vaxljusen voro böjda om grenarna. Som julottan började kl. 4 måste vi göra oss iordning, så vi inte kommo försent, ty vi hade ju långt att gå. Först fingo vi då det sista av den fina kakan och kaffe. De två sista åren jag var i hemmet över julen, fingo vi var sin vetebulle.

Far gick före i tåten med ett stort bloss, gjort av långa tjärvedsribbor, hopbundna med björkvidjor. Efter framkomsten till kyrkan, samlades alla blossen till ett bål, som lyste lång väg.

När vi kommo ut ur kyrkan var det dager. Då syntes det "om talgljusen hade droppat på ens kläder".

De välburgna i socknen gävo till julen små brödkakor, som de fattigas barn fingo hämta i sockenstugan. Då en av mina systrar en gång fått som påbröd ett kvarter salt, hände det, att hon tappade det i snön. Hon tordes inte låta det ligga kvar, utan då hon plockat upp vartenda korn, voro händerna förfrusna. Det dröjde länge innan de läktes. I de flesta hemmen användes inte annat salt än grovt, även smöret saltades därmed. Men så smakade det också -- smör.

Alla skodon -- de voro handgjorda -- som far fick färdiga, skulle vi gå hem med. Var det då långstövlar, kunde det bli ganska tungt, ifall det var lång väg. Far band ihop dem och hängde dem på ena axeln på oss. Den, hos vilken "de inte släpade", fick gå. Ibland var vi två för att bytas vid.

Åt häradshövdingen i byn gingo vi ärenden. Det var mycket viktiga papper och vi fingo inte lämna dem ifrån oss till någon annan än de rätte ägaren. Om det var så långt som två mil "lånade vi hus" över natten, annars gingo vi hem samma dag. Vart vi kommo, blevo vi rikligt fägnade.

Strax bortom vårt hem, var en mycket brant backe. Dit gick ovan nämnde häradshövding ofta med sina barn för att åka kälke. Det hände då många gånger, att något av barnen kom in och sade: "Pappa frågar, om era barn få följa med oss till backen: " Vilket jubel det blev, att få åka på så vackra kälkar, där barnens namn voro målade.

Då vi tre, fyra stycken drogo hem ved från skogen och stodo på medarna av en "långdrög", gick det med en svindlande fart utför backarna. Ju tyngre lasset var, ju fortare gick det.

Under den tid, jag gick i skolan, fanns inte fortsättningsskolan. När den sedan började och läraren fick av mina bröder -- som gingo i den -- veta, att jag var från hemmet, utbrast han: "Hon måtte väl duga till annat än diska tallrikar och sopa golv." Jag visste, att jag skulle komma att göra just detta. Och enligt mottot: "Ingen är större än den som tjänar", satte jag mitt livsmål så högt som att bli en bra tjänarinna. Jag hade läst i bibliska historien att: "Gud välsignade Labans hus för Jakobs skull." Jag ville bli till välsignelse. Och från två av mina matmödrar har jag fått det muntliga betyget: "Välsignelsen har kommit in i huset", Något skriftligt betyg -- utom från skolan har jag aldrig haft. Och inte heller behövt söka en plats, emedan jag -- såväl som mina systrar -- varit mycket efterfrågade. Då jag lämnade hemmet och skulle säga farväl till far, mor och syskon, sade far: "Mitt kära barn, försök nu att vara inte i vägen och inte ur vägen." Därmed var ju så mycket sagt. På min andra plats fick jag första året i lön 2 kronor och 6 stycken linnen. Där var jag i 3 år och för varje år fick jag litet påökt. Så kom jag till stan. Där var jag i 10 år på samma plats och under tiden ökades lönen så, att de sista åren fick jag 54 kr. för året. På senaste tiden av min tjänstetid ökades ju lönerna oerhört.

Var jag än varit, har jag fått fri tillgång till böcker och tidningar, ävenså ledigt att bevista konserter och dylikt. Detta har för mig varit av stort värde. Men så har jag också ersatt den tid, jag tagit till läsning och nöje, då jag fejat och skurat halva natten. Så har jag sedan --- för att inte försova mig -- lutat huvudet mot tröskeln och sovit några timmar. Det var i "den gamla goda, onda tiden". Vilken tid har varit enbart god? Eller var väl tiden bättre förr, än den nu är.

Mina kläder ha inte kostat mycket, ty dels ha de varit enkla, och dels har jag sytt dem själv. Någon provning har det inte behövts, då jag sprättat sönder de gamla och klippt de nya efter dem.

Jag blev en gång tillfrågad vilka anspråk jag hade, och då jag sade: "Att få vara anspråkslös", fick jag till svar: "Ja, de va inte små anspråk de." Då jag, en oskuld från landet, kom till stan, gick jag klädd i min schal -- även till kyrkan -- tills jag tjänat till en kappa. Det dröjde mycket länge. Jag har aldrig slitit ett plagg, som inte varit betalt. Schalett har jag alltid haft och har ännu, men är nu klädd i kappa.

Då jag en födelsedag på morgonen vaknade, stod en "blomsterkvast" på "sängklaffen" -- en liten säng, vari 3 - 4 av oss barn lågo. Denna hade min äldsta syster varit hemma och satt dit. Döm om min glädje, då jag även fann 2 skilling (4 öre). Det var mina första egna pengar och jag kände mig mycket rik och "kunde köpa allting".

"Ack. "lite mer" oändligt mycket är. Och "litet mindre" världar innebär."

Efter det att båda mina föräldrar voro döda, och jag inte hade hemmet att komma till under min semester, var jag ute och reste. Utrustningen var enkel nog, två st. vita bomullsschaletter, blus och kjol av grovt tyg samt grova skor. Till matsäck en korg med tre till fyra grova brödkakor, lika mång sillar, ett spritkök och en liten kastrull, i vilken jag kokte kaffe. Spritköket ställde jag på kaminerna i väntsalen. Så mycket jag kunde följde jag med godstågen för att hinna se mera. För det mästa ställde jag kosan först till Skåne, där min äldsta syster, som nu är 83 år, fortfarande bor. Där stannade jag ett par dar, sedan bar det iväg norrut. Från Kristianstad och till Riksgränsen kostade då resan -- utom uppehållsbiljetter -- 29 kr. 90 öre. Det var 1913 "och så bröt kriget ut" --1914. Sedan dess har jag endast varit över till Gotland ett par gånger. Huru härliga ha inte dessa resor varit. Båtfärderna över Siljan, att på Åreskutan kunna samtidigt plocka blommor och kasta snöboll. Att se Tännforsen fara genom Merakerdalen i Norge, se Trondhjems domkyrka och så vägen ner till Kongsvinger. Gudbrandsdalen har jag ännu inte sett men----- . Midnattssolen i  
 Abisko glömmar jag aldrig,  
 Flitig var och du skall vinna,  
 hälsa, munterhet och bröd.  
 Vägen till din hydda finna,  
 då ej ledsnad eller nöd.

Nu sitter jag vid min öppna spis, spinner och stickar. Så läser jag mycket, löser korsord och rebusar. En liten täppa har jag också att sköta. Då bönderna i byn avverkat skog, får jag all grenvederna. Den är lätt att hugga, medan den är färsk, därför gör jag det om våren. Den får ligga kvar över sommaren, då jag sedan på hösten bär den som är närmast och på vintern "sparkar" hem den som är längst borta. "Ett härligt liv jag lever dock". Så plockar jag nässlor -- inte till grisen-- svamp och alla sorters bär. Inte nog med att jag får pension, utan jag blir dessutom överhopad med gåvor av all slag. Kläder får jag så mycket, att jag inte behöver köpa några. Ett gammalt ordstäv säger: "Avsides bo, sliter varken kläder eller sko". Och nu slutar jag med de ord, som stodo sist i min katekes, och som jag har inom glas och ram på väggen: "När var och en sin syssla sköter, så går det väl, evad oss möter.

Välsignat vare mina föräldrars minne.

Från Oskarshamns-tidningen den 11/7 1934  
 genom Gösta Wilander ,Berga 1982.

STINA KVART fyller 70 år.

Ja, det är visserligen sant fast man inte skulle kunna tro det. Och jag vet mycket väl att det inte är artigt att avslöja en dams ålder, när hon, att döma efter utseende och vigör, verkar så där ett 20 -tal år yngre än församlingsboken uppger. Men den -- församlingsboken nämligen -- är ju en auktoritativ källa som man måste tro på även i detta fall. Vidare måste jag bekänna, att den här artikeln tillkommit rakt emot föremålets tydligt uttalade vilja. Jag fick nämligen ett bud från henne häromdagen som lydde ungefär så här: "Hälsa redaktören att han inte får skriva något om mej i tidningen. Jag ska förresten resa bort över födelsedagen.

Jag får verkligen be om ursäkt, snälla Stina, men jag rör inte för att jag inte kan tillmötesgå denna blygsamma begäran. Man gör bara sin plikt, se, och jag hoppas vi ska vara lika goda vänner för det.

Vem Stina Kvart är behöver jag givetvis inte tala om för Högsbyborna. Det får dom lära sig i småskolan och det ska vara en nykomling som inte vet det. För övrigt har hon själv beskrivit sina levnadsöden i en liten bok, ur vilken O.T. nyligen publicerade ett utdrag. Den boken ska ni skaffa er, noga läsa och allvarsamt begrunda.

Den handlar om en förnöjsam och lycklig människas liv och har många lärdomar att ge oss, sena tiders jäktade och meroliga barn. Stina Kvart tjänade andra nitiskt, pliktstroget och villigt i 43 år. Sedan fick hon av det herrskap vars barn hon lekt tillsammans med, till skänks den lilla stuga borta vid randen av Ekeby skog, där hon nu bor. Den stugan är ett museum. Jag skrev en gång, det var 1925, om Stinas hem och de föremål varmed hon omgav sig. Där fanns saker, som gått i arv inom hennes släkt i hundratals år, bohagsting och kuriosa från längesedan svunna tider, vårdade med kärleksfulla händer och därför väl bibehållna.

Mor Stina har också haft tid och intresse att resa och se sig om. När man har så små anspråk som hon kan man få pengarna att räcka långt. Hon berättade för mig en gång att hon hade sin "kaffepetter" med sig på resorna. I järnvägarnas väntsalar finns ju alltid en kamin och när det blev långsamt mellan tågen kokte hon sig en varm tår till vederkvickelse. Praktisk har alltid Stina varit. Hon har tittat på vårt vackra land både här och där -- nu ville hon gärna se Gudbrandsdalen i Norge och jag har en liten misstanke att hon reser dit en dag. Ty Stina kan vad hon vill. Och hon blir nog inte glömd på sin bemärkelsedag i morgon, även om hon skulle vara bortrest. Hon kommer väl hem igen.

Georg Ekström.

Från Öskarshamns- tidningen den 22/8 1934.  
genom Gösta Wilander, 1982.

STABY nr.3.

Skomakare

Johan Larsson Kvart f. 4/7 1823 i Högsby  
H. Stina Kajsa Larsd. " 2/11 28 " "

Barn

Augusta Josefina " 29/10 51 " "  
öä. Alfrid " 12/7 76  
Maria Lovisa " 24/12 55  
Anna Charlotta " 27/11 59  
Karl Johan Rickard " 24/4 62  
Kristina " 23/8 64  
August Viktor " 29/4 67  
Hildegard " 9/10 70

hennes